

Høringsinnspill til Straff som virker - straffegjennomføring for et tryggere Norge

Ombudet er glade for at arbeidet med kriminalomsorgen prioriteres og at Meld. St. 31 (2024-2025) setter fokus på viktige områder som krever forbedring. Det er Stortingsmeldingen vi velger å kommentere på i dette høringssvaret. Komiteen bør se dette arbeidet i sammenheng med *NOU 2025: 2 Samfunnsvern og omsorg*, og sikre at tiltakene fra denne rapporten gis prioritet og følges opp.

Det har i mange år vært grunn til bekymring for situasjonen til særlige utsatte grupper i norske fengsel. Ombudet (LDO) har blant annet lansert [Innsatt og Utsatt - Rapport om soningsforholdene til utsatte grupper i fengsel](#) (2020), vi har to ganger klaget soningsforholdene for kvinner inn for diskrimineringsnemda (2019) og (2024), og vi har nylig vært på tilsynsbesøk på høysikkerhetsavdelinga for kvinner på Ullersmo fengsel (2025) (avdeling Bredtveit ved Ullersmo).

Det fremgår av meldingen at regjeringen skal vurdere om ikke-diskriminering og likeverdig gjennomføringsform er tilstrekkelig sikret i straffegjennomføringen¹. Vi vil i dette høringssvaret rette oppmerksomheten mot utsatte grupper som soner i norske fengsler, og hvor vi mener det foreligger risiko for diskriminering i dag.

Ombudet mener følgende tiltak bør gis prioritet:

- **Fortsatt økte ressurser, særlig for å sikre høyere bemanning, styrke kompetanse og utbedre bygningsmessige forhold i kriminalomsorgen.**
- **Fengsler bør inkluderes i Statsbyggs planer for universell utforming.**
- **Sikre tilstrekkelige ressurser for å dekke utgifter til tolk.**

Vi mener det er positivt at regjeringen vil prioritere videre framdrift i arbeidet med å etablere nytt kvinnefengsel på dagens tomt på Bredtveit, for å sikre tilstrekkelig kapasitet for kvinnelige innsatte, og at vi merker oss at utredningsarbeidet av nytt kvinnefengsel også omfatter etablering av en forsterket felleskapsavdeling. Vi etterlyser fremdrift i dette arbeidet.

Uansett mener Ombudet følgende tiltak må prioriteres:

- **Økt støtte til kvinnelige innsatte med psykiske helseutfordringer.** Dette innebærer blant annet; økt bemanning, økt kompetanse hos de ansatte og styrket tilgang til både kommunal- og spesialisthelsetjenesten.
- **Bedre rusmestringstilbud for kvinner.**

¹ Se side 14.

- Vi mener at det bør **etableres flere aktiviseringsteam og ressursteam** for å ivareta innsatte med behov, samt for å redusere skadevirkningene av isolasjon, og vi håper dette får prioritet i arbeidet videre.
- Styrket **aktivitets- og opplæringstilbud til kvinnelige innsatte**.
- **Økonomisk støtte til pårørendes reiseutgifter og økt ringetid**. Vi er derfor glade for at man skal utrede behovet for kompenserende tiltak for kvinner og andre grupper som ikke kan gjennomføre fengselsstraff nær hjemstedet.

Kort begrunnelse for våre prioriteringer

Bare om lag 5-6 prosent av de innsatte i Norge er kvinner. Til tross for dette har vedtak om isolasjon i sikkerhetscelle og bruk av belteseng i stor grad vært rettet mot kvinner. I 2023 var 75 % av selvmordsforsøk i fengsel av kvinner, 65 % av selvskadetilfellene, og 35 av 37 vedtak om belteseng. Tallene når det gjelder bruk av tvangsmidler overfor kvinnelig innsatte har etter sommeren 2024 bedret seg. Dette følger av målrettet innsats og forsterkninger ved Telemark fengsel, avdeling Skien. Sivilombudets funn tyder på at endringen har sammenheng med fengselets systematiske arbeid med å forebygge slik tvangsbruk. Det har vært lagt til rette for et mer systematisk samarbeid med primær- og spesialisthelsetjenestene og med eksterne fagmiljøer, og fengselet har ansatt en psykologspesialist til å følge opp de ansatte i forbindelse med den krevende arbeidssituasjonen. Alvorlige hendelser i fengselet ble på besøkstidspunktet fra Sivilombudet løst uten bruk av sikkerhetscelle eller sikkerhetsseng. Tilgangen på forsterkede celler - med tilstrekkelige fasiliteter - og den relativt gode bemanningen i fengselet, så ut til å være nødvendige forutsetninger for den betydelige endringen.²

Det er likevel fortsatt mange kvinnelig innsatte med psykiske lidelser som møter strenge sikkerhetstiltak som ikke tar hensyn til deres psykiske helse, og dette kan forsterke den negative spiralen av selvskading og selvmordsforsøk. Innsatte med omfattende psykososiale funksjonsnedsettelse kan fortsatt risikere å bli kasteballer mellom psykiatri og fengsel, uten tilpasset behandling.

Etter det vi har fått opplyst skal forsterket felleskapsavdeling for kvinner ved Telemark fengsel, avdeling Skien være i drift nå fra nyåret. Det er på høy tid, og det haster også å få på plass fellesskapsavdelinger ved nytt kvinnefengsel på Bredtvet. Slike avdelinger er helt sentrale i å møte behovet for oppfølging og opprettholdelse av psykisk helse for kvinnelig innsatte med psykiske plager ol. Ombudet mener også at rusmestringstilbudet for kvinner er dårligere enn tilbudet menn mottar. I tillegg mangler det aktivitetstilbud for kvinner. Fordi det er få kvinnelige innsatte og få kvinnefengsler, soner også kvinnelige innsatte oftere lenger

² Se [Besøksrapport – Telemark fengsel, Skien avdeling - Sivilombudet](#). Forebyggingstiltak som er nevnt i denne rapporten er «blant annet tiltak for å øke kunnskapen om regelverket blant de ansatte, sikre bedre tid til dialog og erfaringsutveksling mellom vaktskiftene, oppfordre vaktledere til å bruke alternative virkemidler og endre måten innsatte ble møtt på i situasjoner med stress eller konflikt».

unna familie og venner. Det kan føre til negative helsemessige konsekvenser og økt fare for sosial isolasjon.

I tillegg er det kjent at det i norske fengsler sitter innsatte som har en utviklingshemming, uten at dette nødvendigvis blir identifisert. Videre viser blant annet undersøkelser som ble gjort i forbindelse med utformingen av NOU 2016: 17 På lik linje, at utviklingshemmede i liten grad får tilrettelagte aktiviteter under straffegjennomføring.³ De rettighetene som finnes for personer med utviklingshemming underveis i straffeforfølgelsen og under straffegjennomføringen er i stor grad knyttet opp til diagnosen «psykisk utviklingshemming». Det betyr at retten til tilrettelegging knyttes opp mot en ICD-10 diagnose, eller nedsatt IQ. Personer som har en kognitiv funksjonsnedsettelse, uten at dette nødvendigvis fanges opp eller diagnostiseres, løper en stor risiko for å bli diskriminert ved å ikke få tilpasset likeverdig rehabilitering og eller andre rettigheter under straffegjennomføring. Innsatte i grenseområdet for utviklingshemming, eller de som ikke er diagnostisert er derfor særlig risikoutsatt under straffegjennomføringen.⁴

Besøksrapporter fra Sivilombudets forebyggingsenhet avdekker til sist at mangel på bruk av tolk er en utfordring i fengslene der de har vært på besøk. Dette kan reise spørsmål om diskriminering på grunn av etnisitet i strid med likestillings- og diskrimineringsloven § 6. Mangel på bruk av tolk er en alvorlig risiko for den innsattes rettsikkerhet, det hindrer deltakelse i aktivitetstilbud, og det fører til sosial isolasjon. I tillegg viser funn fra forebyggingsenheten at flere som selvisolerer har minoritetsbakgrunn og dårlige norsk- og engelskkunnskaper. Enheten uttrykker derfor sterk bekymring for at språkproblemer og andre forhold som knytter seg til den innsattes minoritetsbakgrunn, øker risikoen for isolasjon. Mangel på bruk av tolk forsterker denne risikoen. Våre funn fra Ullersmo fengsel avdeling Bredtvet bekrefter at det er særlig grunn til bekymring for kvinnelig innsats på høysikkerhet med språkproblemer.

³ NOU 2016: 17 På lik linje, side 176-177.

⁴ Søndena, i Dahl N.C. (red.) (2023), Skyldig? Funksjonshemmedes møte med strafferettspleien, side 207–209.